

Fotografering av praktærfugl og stellerand fra skjul

Faktaark for prosjektet «Fugleturisme i Midt- og Øst-Finnmark», et prosjekt i «Naturarven som verdiskaper (M)»

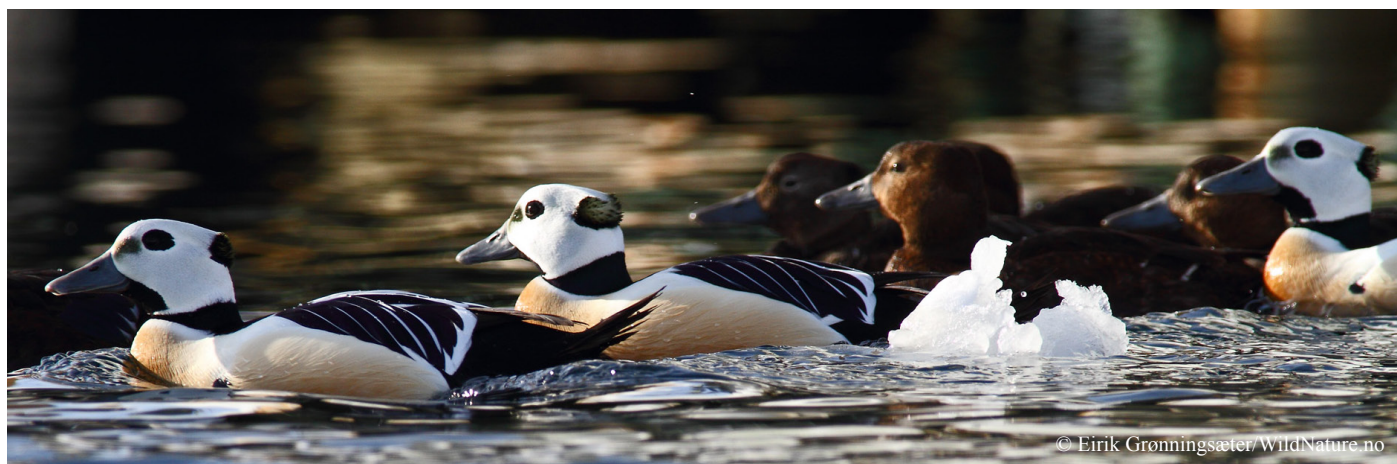
To av skandinavias mest ettertraktede og fargerike arter, praktærfugl og stellerand, overvintrer langs deler av norskekysten. Artene er normalt relativt sky, og det kreves derfor tid og tålmodighet for å få artene på fotohold. Alternativt kan man reise til tilrettelagte steder der man kommer til dekket bord og får tatt de bildene man ønsker i løpet av kort tid. Dette faktaarket beskriver hvordan man best kan tilrettelegge slike fotoskjul for å skape de beste fotomulighetene og god bekvemmelighet for fotografene.

Praktærfugl og stellerand tilhører dykkendene, og begge er utpreget arktiske andearter. Spesielt hannene hos begge arter er svært fargerike, og derfor attraktive for fuglekikkere og fotografer som besøker Skandinavia. Ingen av artene hekker fast i Norge, men begge ankommer deler av norskekysten rundt november måned for å overvintrere. Praktærfuglen forlater norskekysten allerede i begynnelsen av april, mens de fleste stellerender venter til mai før de trekker vekk. Noen få individer av begge arter oversommer også, men i lite eller ubetydelig antall.

Mens praktærfuglen kan finnes relativt vanlig fra Trøndelagskysten og nordover, er stelleranda hovedsakelig knyttet til kysten av Øst-Finnmark, spesielt

i Varangerfjordområdet. Store deler av den europeiske bestanden av stellerand er samlet i Varanger vinterstid, og gjør dette området unikt og lett tilgjengelig for å oppleve arten. Stellerendene som tilbringer vinteren langs kysten av Finnmark hekker i Russland så langt øst som til og med Tajmyr. Praktærfuglene som overvintrer i Øst-Finnmark har trolig en tilsvarende hekkeutbredelse som stellerendene, mens praktærfuglene som overvintrer lenger vest og sørover langs norskekysten kan ha andre hekkeplasser, blant annet Svalbard.

Siden Nord-Norge har mørketid, vil hovedsesongen for fotografering av praktærfugl og stellerand være fra midten av januar (i sørligste del av overvintringsområdet) til april. I Varanger er det ikke fornuftig å starte sesongen

Stellerender (hanner og hunner)

før 1. februar på grunn av kort daglengde og redusert dagslys.

Hvor fotografere sjøender

Båt har tradisjonelt vært benyttet til å fotografere sjøender, men dette har vist seg mindre ideelt av flere grunner. Fuglene er overraskende sky overfor båter, og fotografering fra båt gir som regel kun oppfluktbilder av skremte fugler. Spesielt uheldig er det om man har få fugler å jobbe med, eller om fuglene ligger svært konsentrert, slik at man gjentatte ganger jager de samme fuglene. Ikke bare forstyrrer man fuglene i viktige hvile- og næringsområder, men man risikerer også at fuglene til slutt kan forlate området. Man har således ødelagt sitt eget grunnlag for turistvirksomhet.

Det er derfor viktig å bruke nok tid på å studere adferdsmønsteret til fuglene, lete etter steder som fuglene jevnlig besøker og hvor forstyrrelsene er minimale. Dette kan være små bekkeutløp som gir tilgang på ferskvann for fjærstell, eller det kan være steder hvor fuglene regelmessig finner mat. Havner med aktive fiskemottak som slipper ut spillvann fra produksjonen, har vist seg svært populære.

Hvordan komme nær sjøendene

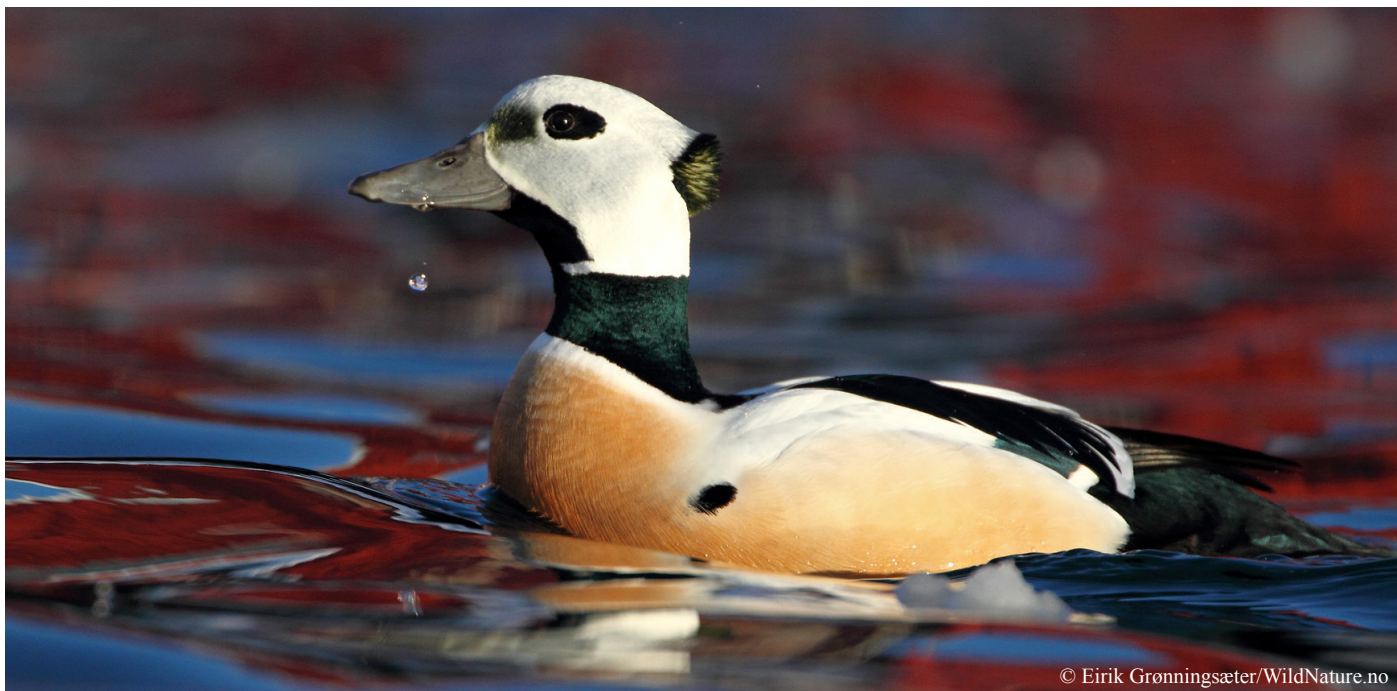
Fuglene er på de fleste steder relativt sky overfor mennesker. Inne i fiskehavner er de mindre sky enn i områder med mindre menneskelig ferdsel. Et eller annet form for fotoskjul kan derfor være løsningen. Uten fotoskjul er man heldig om man får en fugl på akseptabelt fotohold når den tilfeldig svømmer eller flyr forbi, men tiden man da har til rådighet for å ta bilder er som regel svært begrenset. I tillegg har slike bilder ofte en tendens til å bære preg av en fugl som strekker hals og er på vakt, eller viser andre tegn på å være redd og nervøs. Man får sjelden interessante adferdsbilder av nervøse fugler, noe som gjør de lite attraktive for publisering.

Når man først har funnet ut hvor fuglene holder til, er det viktig å tenke nøye gjennom hvor man plasserer fotoskjulet i forhold til bakgrunn, lysretning, vær og vind. Lyset vil forandre seg utover sesongen, og man bør vurdere å ha flere fotoskjul eller at de er flyttbare. Ved å benytte flyttbare skjul er det mulig å tilby fotografene mer variasjon i motivene i forhold til med/motlys. Når det gjelder bakgrunnen er det viktig at

© Eirik Grønningseter/WildNature.no

Praktærfuglhannen er ikke bare fargerik, men også blant de mest ettertraktede artene blant fuglekikkere og fotografer som besøker Skandinavia.

© Eirik Grønningsæter/WildNature.no

Den vakre stelleranda er en karakterart for Varanger, og nesten hele den europeiske bestanden overvintrer i dette området. Stelleranda er en attraktiv art for fotografer og fuglekikkere.

den er mest mulig jevnt farget, uten skarpe kontraster og mange linjer som skjærer gjennom bildeflaten. Mest mulig naturlig bakgrunn er å foretrekke fremfor bygninger eller andre menneskeskapte gjenstander. For motlysbilder vil mørke bakgrunner være det beste da dette fremhever vanndråper betraktelig. Det samme gjelder for scener tilrettelagt for snøværbilder. Ideelt bør også bakgrunnen være slik at man kan både ta nærbilder med teleobjektiv, samt vidvinkelbilder uten å få med skjemmende bygninger eller andre forstyrrende elementer i bildet. Spesielt vidvinkelbilder er utfordrende i så måte.

Når man fotograferer bakkelevende eller svømmende fugler er det viktig å være så nær bakken eller vannflaten som mulig. Dette gjør at betrakteren av bildet får en helt annen nærhetsfølelse av motivet enn om bildet er tatt fra et «ovenfra og ned» perspektiv – for eksempel om man står oppreist mens man tar bilder av en svømmende and. Ved lavt kamerastandpunkt oppnår man også lenger avstand til bakgrunnen, noe som gjør det enklere å få diffuse og utviskede bakgrunner som bedre fremhever fuglene. For bildets kvalitet er det derfor en stor forskjell om bildet er tatt 10 cm over bakken/vannet eller 50 cm over bakke/vann-nivå. Jo lavere jo bedre. Ender liker seg som regel best svømmende, og ved landbaserte fotoskjul kan man derfor risikere at avstanden til fuglene blir lang og mindre ideell for fotografering.

Flytende fotoskjul

For å kunne oppfylle alle de krav nevnt over (avstand, kameraperspektiv og mobilitet) har det vist seg at flytende fotoskjul er en ideell løsning. Om man har enkle innretninger, kan man lett plassere fotoskjulet akkurat der man ønsker.

Utforming

I fotoskjul tilbringer man gjerne lang tid sammenhengende. Dette er tid der mulighet for bevegelse er begrenset. Det er derfor nødvendig å tenke komfort, og ikke nødvendigvis bygge det minst mulig. For om fuglene godtar et lite fotoskjul, så godtar de også et stort et. Det viktigste er at profilen av mennesket er skjult, slik at fuglene ikke forbinder skjulet med noen fare. Det kan derfor være smart å tenke på at det skal være litt ekstra plass. Fotografer reiser ofte på tur minst to sammen, så et fotoskjul bør minst ha plass til to personer. Det er også viktig å huske på at det skal være plass til en liten dagstursekk/fotosekk. Selv om byggematerialer er kostbart, er det viktig å huske på at den totale gleden etter en lang dag i fotoskjul er langt større om man har det romslig og behagelig enn å sitte igjen med et inntrykk av at oppholdet har vært som «sild i tønne». Vinterstid kan også temperaturen være lav, og det å ha litt ekstra rom til å bevege armer og bein gjør også at man lettere holder varmen.

Om man tilbringer en hel dag i et fotoskjul, er det også unngåelig at noen må på toalettet. Det er ikke alltid man havner på tur med folk man kjenner, så det er viktig å tenke på at det bør være et eget avlukke med toalettmuligheter. Dette også med tanke på at det kan være folk med forskjellig kjønn.

For fotografering av ender er det som nevnt viktig at man kommer seg så lavt som mulig. Da bør et fotoskjul enten være nedsenket slik at øyehøyden er like over vannoverflata, eller plass nok til at man kan ligge langstrakt. Det siste er trolig enklest, og derfor bør skjulet uten avlukke ha en lengde på minst 2,5 meter (man skal også ha litt plass til kamera). Bredden bør også være minst 1 meter pr. terson, og høyden minst 1,5 meter, eller slik at man greit kan sitte oppreist. Det er også en fordel om taket er utformet slik at takmønnet stikker 30 cm eller mer ut fra veggen, slik at det beskytter frontglassene i teleobjektivene mot snø og regn. Taket bør være svakt skrånende med laveste punkt vekk fra kameralukene. Dermed slipper man vann som renner ned fra taket på samme side hvor det fotograferes.

Siden man stort sett er i liggende stilling, bør skjulet innredes med liggeunderlag for bedre komfort og for lettere å holde varmen. Madrasser kan også vurderes, men ulempen er at disse raskt blir fuktige og råtne. Man risikerer også lukt, og det hele blir mindre tiltalende. Madrassen øker også kameraperspektivet unødig mye ved at avstanden til vannflaten øker. Mulighet for installering av en enkel vifteovn, tilkoblet for eksempel et bilbatteri, kan også vurderes for å opprettholde en viss varme i skjulet.

Lukene hvor man stikker ut objektivene bør være

Et flytende fotoskjul i Båtsfjord med luker både oppe og nede. De nedre lukene gjør at man kommer lavt, og oppnår mye mer «intime» bilder.

50 cm lange og 30 cm høye. Da har man romslige luker som gir god bevegelsesfleksibilitet, selv for de største teleobjektivene. De bør være plassert så nær gulvet som mulig for ikke å øke høyden over vannet (kameraperspektiv). Det må være mulighet for å lukke lukene når det ikke er folk i skjulet, dette for å unngå at det fylles med snø eller vann ved dårlige værforhold. I tillegg kan det være smart å ha kamuflasjenetting, eventuelt dobbel skyggenetting, som man rett og slett henger fra toppen av luka og over teleobjektivet mens man fotograferer. Kamuflasjenetting og skyggenetting er gjennomsluktige, og man kan dermed også følge med på hva som skjer på utsiden av skjulet. Samtidig vil synsvinkelen fra fuglene mot lukene være slik at kamuflasjenettingen skjemer for innsyn. Hvis man ser alt på utsiden gjennom kameralinsen, er det vanskelig å få med seg det som skjer og være i forkant av fotomulighetene. Har man ikke kamuflasjenett med mulighet for utsyn, så bør det settes inn pleksiglassvinduer. Enveisglass er det beste, men dette er litt dyrere og vanskeligere å få tak i.

Pontonger fungerer fint til å holde skjulet flytende, men utfordringen er hvor lavt skjulet kan være samtidig som at bølger ikke slår inn i skjulet. Skjulet bygges på en plattform, og pontongene bores fast i plattformen fra undersiden. Pontongene ligger langs plattformens lengste side for å oppnå best stabilitet. Et billigere, men mindre stabilt alternativ til pontonger, er store blåser.

Når plassen er funnet for skjulet, forankres dette enkelt ved en dregg i to hjørner diagonalt ovenfor hverandre. Ved kun å ha dregg på den ene siden vil flåten flytte seg mye rundt etter vind og strøm, og man roterer rundt mer eller mindre hele tiden, noe som må unngås. For å holde skjulet stabilt, er det viktig å plassere skjulet et sted som er mest mulig skjermet for vær og vind. Det er viktig å tenke på at vekta av anker og kjetting ikke bør være tyngre enn at ankeret lett kan heises om bord i en liten båt hvis man ønsker å flytte skjulet. Husk å skru inn et par krokar hvor man enkelt kan feste slepetau – for eksempel ved hjelp av en karabinkrok.

Plassering

Plasseringen er selvfølgelig viktig. Først og fremst må skjulet plasseres et sted hvor fuglene besøker regelmessig. Dernest bør man også tenke på vær og vind. Selv om forankringen kanskje holder, så er det ubehagelig og vanskelig å fotograferer om skjulet gynger mye opp og ned på grunn av bølger. Plasser skjulet slik

at man får ønsket bakgrunn. I tillegg må man plassere og merke skjulet, slik at det ikke er til fare eller hinder for eventuell båttrafikk. Plasseres skjulet inne i havner, bør dette avklares med de lokalt havneansvarlige.

Mobile fotoskjul

Et mobilt fotoskjul kan i utgangspunktet bygges på samme måte som det flytende, men det må ha mulighet for å kunne flyttes uten at det nødvendigvis må taues. En elektrisk påhengsmotor har vist seg ideell for fuglefotografering da den er nærmest lydløs.

Man kan også lage skjul som er enklere å flytte, og i Båtsfjord har man testet ut bruk av en stor tom fiskekasse av hardplast. På de to langsidenes skrur man fast to flytebryggepontonger nesten oppe ved kanten av kassen. Dette både stabiliserer og gir kassen bedre

oppdrift. Langs toppen lager man en dobbel treramme som man kler med gardiner av noe tungt, men bevegelig stoff. Det er viktig at gardinen består av et robust stoff som er lite vindpåvirket. Samtidig er det viktig at gardinene er oppdelt og muliggjør mange plasseringer av teleobjektivet. Vekten av fiskekassen, samt vekten til fotografen, gjør at fiskekassen vil synke en del ned i vannet. Man oppnår dermed et lavt og gunstig kamerastandpunkt. I et slikt skjul er det ikke å anbefale å være mer enn én person på grunn av stabiliteten. Eventuelt kan én person sitte stille å styre, mens den andre fotograferer. Slike skjul egner seg for å oppsøke fugler som ikke har faste steder som de regelmessig oppsøker.

Faktaarket er laget av Eirik Grønningsæter/WildNature.no